

Studium praslovanštiny a staroslověnštiny. Příbuznost slovanských jazyků

[Studium praslovanštiny]

- Studium ***společného prehistorického období slovanských jazyků***, který tvoří počáteční vývojovou etapu každého z nich
- Poznání praslovanštiny je důležité i pro hlubší pochopení ***současného stavu*** kteréhokoliv ze slovanských jazyků
- Znalost prehistorických (a historických) jazykových procesů napomáhá poznat současný jazyk a umožňuje postřehnout souvislosti v jeho systému i tam, kde pouhý synchronní popis konstatuje jen existenci zcela neproduktivních jevů, „výjimek“

[Studium praslovanštiny]

- Praslovanština je klíčem k vzájemnému **srovnávání** různých slovanských jazyků, k pochopení jejich charakteristických **shod a rozdílů**
- Kontrastivní pohled na slovanský jazykový svět prohlubuje poznání kteréhokoliv slovanského jazyka tím, že uvádí jeho strukturu jako celek, ale i její dílčí charakteristiky v souvislostech

Studium staroslověnštiny

- Studium počáteční fáze slovanské písemné vzdělanosti, která se z Velké Moravy rozšířila ve středověku skoro do celého slovanského světa
- Studium staroslověnštiny pomáhá lepšímu a názornějšímu poznání písemně nedoložené (jen zrekonstruované) praslovanštiny
- Staroslověnština je písemně zaznamenaná z doby, kdy diferenciace slovanského jazykového společenství nebyla příliš hluboká a proto může suplovat pozdně praslovanské východisko vývoje všech slovanských jazyků, zvláště co se týče hláskové podoby mnoha slov a tvarosloví
- Staroslověnština jako spisovný jazyk **působila i na vznik a formování** i jiných **spisovných** slovanských jazyků

ገሥተ ሊቃውንት

ገንጠዳ ጸገተኛ

ጸደቀው ይህ ደብዳቤ

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ደብዳቤው ጸደቀው

ЕВАНГЕЛИ

Е ОТЪ ІОАНА

ІСКОНИ БѢШЕ

СЛОВО. І СЛОВО

БѢШЕ ОТЪ БА. І БѢ БѢ

АШЕ СЛОВО. СЕ БѢ ІСКО

НИ ОТЬ БА. ВЪСѢ ТѢ

МЪ БЫША. І БЕЖИЕ

ГО НИУТОЖЕ НЕ БЫСТЬ.

ЕЖЕ БЫСТЬ. ВЪ ТОМЪ ЖИ

ВОТЬ БѢ. І ЖИВОТЬ БѢ СВѢ

ТЪ УКОМЪ. І СВѢТЪ ВЪ ТЪ

МЪ СВѢТИТЬ СЯ. І ТЪМА

ЕГО НЕ ОБЫАТЬ. БЫСТЬ

УКЪ. ПОСЪЛАНЪ ОТЪ БА. І МА

ЕМОУ ІОАНЪ. СЪ ПРИДЕ ВЪ

СВѢДѢТЕЛЬСТВО. ДА СЪ

ВѢДѢТЕЛЬСТВОУЕТЪ О СВѢ

ТѢ. ДА ВЪСИ ВЪРЯ ІМЯТЪ

ІМЪ. НЕ БѢ ТЪ СВѢТЪ. НЪ

ДА СЪВѢДѢТЕЛЬСТВОУЕ

ТЪ О СВѢТѢ.

PŘÍBUZNOST SLOVANSKÝCH JAZYKŮ

- Současné slovanské jazyky (čeština, slovenština, polština, horní a dolní lužická srbština, ruština, běloruština, ukrajinština, bulharština, makedonština, srbština, chorvatština, bosenština, černohorština a slovinština) jsou si navzájem značně podobné – jak slovní zásobou, tak i gramatickou stavbou – četné shody v jednotlivých slovech, slovních spojeních a v celých větných úsecích (největší stupeň shody – čeština a slovenština, bulharština a makedonština)

Ukázky blízkosti slovanských jazyků ve flexivních koncovkách

Ukázky blízkosti slovanských jazyků ve flexivních koncovkách
 Skloňování tvrdých neživotných substantiv muž. rodu
 (typu č. hrad, les)

	sg. 1., 4.	2.	3.	5.	6.	7.	pl. 1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
č.	∅	-u, -a	-u	-e, -u	-ě, -u	-em	-y	-ů	-ům	-y	= 1.	-ech, -ích	-y
slk.	∅	-a, -u	-u	—	-e, u	-om	-y	-ov	-om	-y	—	-och	-mi
p.	∅	-u, -a	-owi	-ie	-ie	-em	-y	-ów	-om	-y	= 1.	-ach	-ami
hluž.	∅	-a	-ej	-o, -e	-e, -u	-om	-y	-ow	-am	-y	= 1.	-ach	-ami
dluž.	∅	-a, -u	-u, -oju	/-o/, = 1.	-e, -u	-om	-y, -i, -e	-ow, ∅	-am	-y, -i	= 1.	-ach	-ami
polab.	∅	-ó, -ə	-(ǎv)ə	—	é, -ə	-am	-ǎj, -(ǔv)ə	-ǔv	-ǔm	-ǎj, -ə	—	-ǎch	-ə
r.	∅	-a, -y	-y	—	e, y	-om	-ы	-ов	-ам	-ы	—	-ах	-ами
ukr.	∅	-a, -y	-ови, -y	-y/-e	-i	-om	-и	-ів	-ам	-и	= 1.	-ах	-ами
br.	∅	-a, -y	-y	—	-e, -y	-om, -am	-ы	-оў, -аў	-ам	-ы	—	-ах	-амі
b.	∅	—	—	-e, -o	—	—	-и, -ове	—	—	—	= 1.	—	—
mk.	∅	—	—	-y, -e	—	—	-(ов)и	—	—	—	= 1.	—	—
sch.	∅	-a	-u	-e, -u	-u	-om	-(ov)i	-(ov)a	-(ov)ima	-(ov)e	= 1.	-(ov)ima	-(ov)ima
sln.	∅	-u, -a	-u	—	-u	-om	-(ov)i	-ov	-(ov)om	-(ov)e	—	-eh, -(ov)ih	-(ov)i

Ukázky blízkosti slovanských jazyků ve flexivních koncovkách

Ukázky blízkosti slovanských jazyků ve flexivních koncovkách
Složené skloňování tvrdých adjektiv žen. rodu (typu č. nová)

	sg. 1., 5.	2.	3.	4.	6.	7.	pl. 1., 5.	2.	3.	4.	6.	7.
č.	-á	-é	-é	-ou	-é	-ou	-é	-ých	-ým	-é	-ých	-ými
slk.	-á	-ej	-ej	-ú	-ej	-ou	-é	-ých	-ým	-é	-ých	-ými
p.	-a	-ej	-ej	-a	-ej	-a	-e	-ych	-ym	-e	-ych	-ymi
hluž.	-a	-eje	-ej	-u	-ej	-ej(u)	-e	-ych	-ym	-e	-ych	-ymi
dluž.	-a	-eje	-ej	-u	-ej	-eju	-e	-ych	-ym	-e	-ych	-ymi
polab.	-a	—	—	-ø	-aj	—	-a	- ch	—	-a	—	—
r.	-ая	-ой	-ой	-ую	-ой	-ою (-ой)	-ые	-ых	-ым	-ых, -ые	-ых	-ыми
ukr.	-a	-oї	-їй	-у	-їй	-ою	-і	-их	-им	-их, -і	-их	-ими
br.	-ая	-ай, -ае -ой, -ое	-ай, -ой	-ую	-ай, -ой	-аю, -ай -ою, -ой	-ья	-ых	-ым	-ых, -ья	-ых	-ыми
b.	-a	—	—	—	—	—	-и	—	—	—	—	—
mk.	-a	—	—	—	—	—	-и	—	—	—	—	—
srch.	-a	-e	-oj	-u	-oj	-om	-e	-ih	-ima	-e	-ima	-ima
sln.	-a	-e	-i	-o	-i	-o	-e	-ih	-im	-	-ih	-imi

Ukázky blízkosti slovanských jazyků ve flexivních koncovkách

Ukázky blízkosti slovanských jazyků ve flexivních koncovkách
Časování přítomného sloves 1. tř. (typu č. nésti)

	sg. 1.	2.	3.	pl. 1.	2.	3.
č.	-u	-eš	-e	-em(e)	-ete	-ou
slk.	-iem	-ieš	-ie	-ieme	-iete	-ú
p.	-ę	-iesz	-ie	-iemy	-iecie	-ą
hluž.	-u	-eš	-e	-emy	-eće	-u, -eja
dluž.	-u (-om)	-oš	-o	-omy	-ošo	-u
polab.	-ą	-ís, -əs	-í, -ə	—	—	-ą
r.	-y	-ешь	-ет	-ем	-ете	-ут
ukr.	-y	-еш	-е	-емо	-ете	-уть
br.	-y	-еш	-е	-ем	-еце	-уць
b.	-a	-еш	-е	-ем	-ете	-ат
mk.	-ам	-еш	-е	-еме	-ете	-ат
srch.	-em	-eš	-e	-emo	-ete	-u
sln.	-em	-eš	-e	-emo	-ete	-ejo, -o

A large black left square bracket and a large yellow right square bracket are positioned at the top of the slide, with a thin yellow horizontal line extending between them across the width of the text area.

Podle původu je v praslovanské slovní zásobě třeba rozeznávat několik vrstev. Většinu slov základního slovního fondu zdědil praslovanský jazyk z *indoevropského základu*; ten byl ovšem na praslovanské půdě zčásti obměněn (a to jak ve své hláskové podobě, tak i jistými změnami významovými). Ta slova začleňují praslovanštinu pevně do rodiny

příbuzenské vztahy (slova se vyznačují značnou houževnatostí a udržela se v dost značném počtu ve slovanských jazycích podnes): *mati, dъkti, sestra, bratrъ, synъ, svekrъ, svekry, děverъ, zětъ, žena, mоžъ* aj. Lingvisté tvrdí, že praindoevropského původu je také základ slovanského slova *отць*, které máme dosvědčeno jen některými jinými indoevropskými jazyky (rozšířenější je označení, jež má v latině podobu *pater*). Jde tu o stará synonyma, z nichž jedno mělo původně silnější citové zabarvení, časem je však ztratilo. Některé indoevropské jazyky zůstaly při starém označení neutrálním, jiné podržely označení, jež mělo původně expresivní zabarvení. V novodobých slovanských jazycích se citové názvy pro otce tvoří od jiného základu (čes. papínek, rus. папа). V některých slovanských jazycích expresivní výrazy vytlačily staré *отць* (ukr. батько, bulh. баща)

základní výrobní úkony a prostředky:

*orati, šiti, plesti, viti, *melti* (čes. mlít),
*vezti, tesati, *pekti* (čes. péci) atd.

bydlení: *domъ, dvorъ* aj. K těm pak
přibyly výpůjčky z jiných jazyků, hlavně
z germánštiny.

domácí zvíře: **porsę* (čes. prase, lat.
porcus), *ovьca* (čes. ovce, lat. *ovis*),
agnę (čes. jehně, lat. *agnis*), *govędo*
(čes. hovědo) aj. *Нoвoнoрoднo нoвoдoдo* a

některá pojmenování částí těla: vedle starých výrazů jako je *сърдце*, *кръв*, *oko*, *ucho* aj., jsou tu nová slova, jako *noga* (lit. *naga* «kopyto»), *roka* (lit. *rankà*), **golva* (čes. *hlava*, lit. *galvà*), *prst* (lit. *pirštas*).

slovesa: *nesti*, *mesti*, **velkti*

substantiva: *lokъ*, **vorna*, *věverica*, *slōka*, *rogъ*, *vrъchъ*, *věньсь*, *jezero*, *duchъ*, *nožъ*, *si*

Ukázka lexikálních shod mezi slovanskými jazyky

Ukázka lexikálních shod mezi slovanskými jazyky (pokračování)

č.	dům	med	jíst	žít	dát	běžet	bílý	dlouhý	starý	zlý	pět	devět
slk.	dom	med	jest	žiť	dať	bežať	biely	dlhý	starý	zlý	päť	deväť
p.	dom	miód	jesć	żyć	dać	biec	biały	długi	stary	zły	pięć	dziewięć
hluž.	dom	měd	jěsć	žić	dać	běžec	běły	dołhi	stary	zły	pjeć	dzewjeć
dluž.	dom	mjod	jesć	žyć	daś	běžas	běły	dłujki	stary	zły	pěś	zewjeś
polab.	düm	med	jest	—	dot	bezæt	b'olě	daud'ě	storě	—	pať	divať
r.	дом	мед	есть	жить	дать	бежать	белый	долгий	старый	злой	пять	девять
ukr.	дім	мед	їсти	жити	дати	бігти	білий	довгий	старий	злий	п'ять	девять
br.	дом	мѣд	есць	жыць	даць	бегаць	белы	доўгі	стары	злы	пяць	дзевяць
b.	дом	мед	ям	живея	дам	бягам	бял	дълъг	стар	зъл	пет	девет
mk.	дом	мед	јаде	живее	дам	бега	бел	долг	стар	зол	пет	девет
srb.	дом	мед	јести	живети	дати	бежати	бео	дуг	стар	зао	пет	девет
charv.	dom	med	jesti	živjeti	dati	bježati	bijel	dug	star	zao	pet	devet
sln.	dom	med	jesti	živeti	dati	bežati	bel	dolg	star	zel	pet	devet

(14)

Ukázka lexikálních shod mezi slovanskými jazyky

Ukázka lexikálních shod mezi slovanskými jazyky

č.	dítě	člověk	matka	čelo	loket	tělo	kráva	orel	vlk	bříza	květ	břeh	vítr
slk.	dieťa	človek	matka	čelo	lakeť	telo	krava	orol	vlk	breza	kvet	breh	vietor
p.	dziecię	człowiek	matka	czoło	łokieć	ciało	krowa	orzeł	wilk	brzoza	kwiat	brzeg	wiatr
hluž.	džěčo	čłowjek	mać	čoło	łochć	cělo	kruwa	worjoł	wjelk	brěza	kwět	brjóh	wjetr
dluž.	žiše	čłowjek	maś	colo	łokś	śělo	krowa	jerjeł	wjelk	brjaza	kwět	brjog	wětś
polab.	detą	clǎvək	motai	celü	lütet	—	korvo	vüräl	vâuk	brež	kót	brig	v'oter
г.	дитя	человек	мать	(чело)	локоть	тело	корова	орёл	волк	берёза	цвет	берег	ветер
ukr.	дитя	чоловік	мати	чоло	лікот	тіло	корова	орел	вовк	береза	цвіт	берег	вітер
br.	дзіця	чалавек	маці	чало	локаць	цела	карова	арол	воўк	бяроза	цвет	бераг	вечер
b.	дете	човек	майка	чело	лакът	тяло	крава	орел	вълк	бреза	цвят	бряг	вятър
mk.	дете	човек	мајка	чело	лакот	тело	крава	орел	волк	бреза	цвет	брег	ветар
srb.	дете	човек	мајка	чело	лакот	тело	крава	орав	вук	бреза	цвет	брег	ветар
charv.	dijete	čovjek	majka	čelo	lakat	tijelo	krava	orao	vuk	breza	cvijet	brijeg	vjetar
sln.	dete	človek	mati	čelo	lakat	telo	krava	orel	volk	breza	cvet	breg	veter

Jak vzniká blízkost, podobnost mezi jazyky?

- 1. Shody pocházejí **ze společného základu**, z jazyka, z něhož se zkoumané jevy vyvinuly (vývoj ***divergentní***) – během vývoje se v jednotlivých zkoumaných jazycích vytvořily nové jevy, ale to, co mají společného, je dědictví ze starých dob
- 2. Shody nepocházejí ze společného „prajazyka“, ale vznikly sekundárně, **sblížením jazyků**, které dříve společné rysy neměly (vývoj ***konvergentní***)

-
- 1. vývoj **divergentní** - „**jazykové rodiny**“ - skupiny příbuzných jazyků, které se vyvinuly rozrůzněním původní jednoty (např. jazyky románské – z vulgární latiny)
 - 2. vývoj **konvergentní** - „**jazykové svazy**“ - skupiny jazyků navzájem blízkých, které se vytvořily sekundárním sblížením na základě územních souvislostí a při působení společensko-historických faktorů (ekonomických, politických, kulturních atd.) (např. **Balkánský jazykový svaz** – geneticky nepříbuzné jazyky Balkánského poloostrova, u nichž se vyvinuly některé společné rysy (*balkanismy*) jako výsledek blízkého historického a kulturního vývoje (postponovaný člen, splynutí genitivu a dativu sg., zánik infinitivu) - sem patří albánština, rumunština, nová řečtina, bulharština, makedonština a jihosrbská nářečí a jen okrajově turečtina).

Slovanské jazyky

Doporučená literatura

BOGOCZOVÁ, I. Cvičení a texty ke studiu základů slovanské filologie a staroslověnštiny, Ostrava, 1995.

DAVIDOVÁ, D. Základy slovanské filologie a staroslověnštiny. Ostrava: PFO, 1978.

HORÁLEK, K. Úvod do studia slovanských jazyků. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1955.

JAKOBSON, R. Cyrilometodějské studie. 1. vyd. Praha : Euroslavica, 1996.

Języki słowiańskie wobec współczesnych przemian w Europie. Red. S. Gajda. Opole : Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1993.

KURZ, J. Učebnice jazyka staroslověnského. 1. vyd. Praha: SPN, 1969.

[Doporučená literatura]

LAMPRECHT, A. Praslovanština . Brno: UJEP, 1987.

PETR, J. Základy slavistiky. Praha: SPN, 1984.

ŠTEC, M. Úvod do staroslovenčiny a církevné slovančiny. 1. vyd.
Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1994.

VEČERKA, R. Staroslověnština . 1. vyd. Praha: SPN, 1984

VEČERKA, R. Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků. Olomouc:
Euroslavica, 2004.

VEČERKA, R. Základy slovanské filologie a staroslověnštiny (skriptum).
3./4. dotisk 4. vyd. Brno : MU, 1998 (i jiná vydání).